

SULTONMUROD OLIM,

*filologiya fanlari doktori, Toshkent amaliy fanlar universiteti professori,
O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi*

KUYUNCHAKLIK

Odam shunday murakkab xilqatki, aslida, unga osongina, ya'ni uch-to'rt og'iz so'z bilan baho berishning aslo imkoni – yo'q. Ammo, bordi-yu, bir shaxsning bosh xususiyatini bir so'z bilangina qayd etish shart qilib qo'yilsa, o'sha ifodani, baribir, topasiz.

Ana shunda kishi fe'l-atvori, hatto jamiyatdagi o'rni, qilgan xizmatlarini qayd etish uchun uning boshdan-oyoq tarjimaiy holini so'zlab o'tish ham shart bo'lmay qolishi mumkin.

O'tgan asr 70-yillarining birinchi yarmida hozirgi O'zMUda o'qiganmiz. Uch-to'rt saboqdosh to'rt juftlik dars tugaganidan keyin universitet oshxonasida shosha-pisha ovqatlanib olardik-da, asosiy bino ikkinchi qavatidagi kutubxonaning o'quv zaliga kirib, muallimlarimiz ro'yxatini yozdirgan kitoblarni mutolaa qilishga tushar edik. Kutubxona kechasi soat 21 ga qadar ishlar, xodimlar esa bir soat oldindan boshimizda turib olib, bola-chaqalari borligi, uylari uzoqligi, yo'llar yaxmalakligi, transport kamayib qolganini ayta boshlashar edi.

Ba'zan katta tanaffusda yugurib borib, yangi kitoblarga buyurtma berib qo'yar edik. Bir kuni buyurtma berishga ketgan saboqdoshimiz darsga kechikibroq kirdi. Domla buning sababini so'ragan edilar:

– *Bibliotekada edim, shunga sal kechikdim*, – dedi.

Ustoz talabaning kechikkaniga emas, o'zbekcha so'zlay turib, ruscha so'z qo'llaganiga tutaqib ketdilar:

– *Jurnalistika fakultetining talabasi bo'la turib, o'zbek adabiy tilida "kutubxona" degan taptayyor so'z turgani holda "biblioteka" deysizmi?!*

– *"Biblioteka" so'zi ham o'zbek adabiy tilida – bor*, – dedi talaba bamaylixotirlik bilan.

Muallim pachakilashib o'tirmay, kirishga ruxsat berdilar.

Ammo hamma bahs tanaffusda boshlandi-ku. Guruhning bir qismi – domla, bir qismi – talaba taraf, qolgan qismi esa tomoshatalab bo'ldi, deng. Odatdagidek orada darrov garov o'ynaldi – bir oshdan. Oshni maza qilib yedik. Domla taraf bo'lganlar pishirib berdi. Chunki talaba ertasiga o'sha paytdagi bir "Ruscha-o'zbekcha lug'at"ni ko'tarib kelib, shu asosda fikrini to'la isbotlagan edi-da.

Aslida, o'zi ham – lug'atda "biblioteka" so'zining o'zbek tilida ham "biblioteka" deb byerilganiga mutlaqo qarshi, shuning xato ekanini boshqalarga bildirib qo'yish uchun ham domla so'raganlarida ataylabdan shu so'zni ishlatganini tan oldi.

Bu yigit uchinchi yilgi urinishda o'qishga kirgan. Ungacha bir yil o'zi tug'ilib o'sgan Qirg'izistonning O'sh shahridagi material bazasida yuk tashiydigan elektrokara mashinasini haydagan. Yana bir yil viloyatda o'zbek tilida chiqadigan gazetada ishlagan. Shuning uchun bo'lsa kerak, o'qishning qadriga ko'proq yetar edi. O'qimagan kitobi ham kam qolgan edi o'zi, nazarimizda. Vaqti, imkoni, o'qishga kirish uchun kuchli (hatto, bir oz alamli) intilish bo'lgan-da. To'ppa-to'g'ri maktab partasidan kelgan bizga o'xshaganlar uchun uning suhbat qiziqroq edi, albatta.

Eski tilimizga oid soʻzlar borasida bahs ochilgudek boʻlsa, bu saboqdoshimiz darrov garov boylab, aksaran yutib chiqaverar edi. Buning siri shu ediki, qoʻlida hammani qoyil qoldiradigan bir noyob manba bor edi. Bu moʻtabar kitob Oʻzbekiston fan arbobi Porso Shamsiyev va professor Sobirjon Ibrohimov tuzgan, 1953-yili akademik Gʻafur Gʻulom tahriri ostida chiqqan “Oʻzbek klassik adabiyoti asarlari uchun qisqacha lugʻat” edi. Eski tilimizga xos qay bir soʻz xususida bahs ochilsa, uni tushuntirishda bu yigitga yetadigani yoʻq edi.

Beshinchi bosqichda rahmatli ustozimiz Gʻaybullar Salomov tarjima nazariyasi va adabiy tahrir guruhi uchun Navoiy “Hayrat ul-abror”ining professor Abduqodir Hayitmetov amalga oshirgan nasriy bayoni hamda Vladimir Derjavin qalamiga mansub ruscha sheʼriy tarjimasi qiyosiga bagʻishlangan maxsus kurs boshladilar. Birinchi darsdayoq domla hammamiz yaqinda chop etilgan “Navoiy asarlari lugʻati”dan xarid qilib, keyingi mashgʻulotga olib kelishimizni, busiz dars oʻtib boʻlmasligini qattiq tayinladilar. Bu oʻsha saboqdoshimiz qoʻlidagi hammamizning havasimizni keltirgan noyob lugʻatning qayta nashri edi. Keyingi darsda aksariyatimiz shu kitobni sumkamizdan chiqarib, parta ustiga qoʻyganimizda ustozimiz hayratlarini yashirib oʻtirmadilar:

– *Zoʻrsizlar-ku! Bir kunda hammalaringiz qanday qilib topa qoldingizlar?*

Holbuki, bu kitobni bosilib chiqqani zahoti sotib olib ulgurgan, oʻzimizni goʻyo Navoiyning har qanday satri maʼno-mazmunini tushunib oladiganday his etib yurgan edik.

Uch yil Toshkentning Eski shaharidagi Langar koʻchasida ijarada birga turganmiz. U kishidan bizga koʻp narsa yuqqan. Ehtimol, bizdan ham maktabda oʻrganganimiz har kecha tizimli asosda dars tayyorlash yuqqan boʻlsa, bordir. Har holda, bir-birimizni toʻldirganmiz, bir-birimizga ijobiy taʼsir oʻtkazganmiz. Oʻrtadagi ichki raqobat esa ikkalamizni ham koʻproq mehnat qilishga undab turgan boʻlishi kerak.

Odatda, Oʻzbek filologiyasi fakultetini bitirganlar koʻproq jurnalistika sohasiga ishga oʻtishga intiladi. Biz ikkalamiz Jurnalistika fakultetini imtiyozli bitirib, ustozlarimiz – Gʻaybullar Salomov bilan Najmiddin Komilovlarning tavsiyalari bilan oʻzbek tili va adabiyotini oʻrganadigan dunyodagi yagona ilmiy tadqiqot dargohiga – Oʻzbekiston Fanlar akademiyasining Til va adabiyot (hozirgi Oʻzbek tili, adabiyoti va folklori) institutiga ishga bordik.

Paxta yigʻim-terimi paytida yosh ilmiy xodimlar oʻrtasida oʻzbek tilida soʻzlashayotganda adabiy til qabul qilmagan xorijiy (masalan, “tolko”, “konechno”, “obyazatelno”, “deystvitelno”, “znachit”, “to yest”, “daje”, “a kak je” va boshqa shu kabi) soʻzlarni ishlatmaslik “oʻyin”i oʻynaldi. Bitta shunday nooʻrin soʻz qoʻllagan kishi 10 tiyin jarima toʻlaydi. Yigʻilib qolgan pulga har kuni nonushtaga qishloq ahlidan tuxum sotib olamiz. Bitta xatoga bitta tuxum keladi. Yaxshi-da. Yutqazganlar oʻzidan koʻrsin.

Bu “oʻyin”ning tashkilotchisi kimligini his qilib turgan boʻlsangiz kerak. Yana oʻsha – garovda yutgan saboqdoshimiz.

Bu odamni boshqalarning nutqi, tilimizning qashshoqlashib qolayotgani, oʻzga tillarning salbiy taʼsiridan aziyat chekib, jozibasini yoʻqotib qoʻyayotganigina emas, amalda juda koʻp hayotiy-ijtimoiy masalalar ham bezovta qilaveradi. Ana shunday kezlarda jurnalistligiga boradi.

Baʼzi olim yoxud ijodkorlar haqida yozilgan maqolalarda “kamtar inson”, “mehnatkash olim”, “mehribon ustoz”, “sodiq doʻst” kabi juda umumiy qilib aytilgan ifodalarga koʻp duch kelamiz. Oʻquvchi bu “navbatchi”, yaʼni hammaga ham umumiy qilib aytsa boʻlaveradigan, azbaroyi ishlatilaverganidan betaʼsir boʻlib ketgan taʼriflar bilan oʻsha odamni toʻla tasavvuriga keltira olmaydi.

Har bir shaxs maʼnaviyati kishilarda uchraydigan fazilatlar va illatlarni tarozining ikki pallasiga solib koʻrish orqali oydinlashadi. Beayb – Parvardigor. Har kimda unisidan ham, bunisidan ham boʻladi. Posangida fazilatlar pallasi illatlar pallasidan ogʻir kelsa, natija ijobiy chiqadi. Shuning

uchun bir insonga uning qanday fazilatlariga egaligini aytish orqali ham, aksincha, unda qanday illatlar yo'qligini qayd etish bilan ham baho bersa bo'ladi.

Shu ma'noda biz ta'riflayotgan kishida birovga hasad ham, boshqalarga taqlid qilish ham – yo'q. Ammo o'zgalarning qandaydir aybini sezsa, jim turish ham – yo'q-da. Xususan, bu xato yo illat ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lsa, ya'ni jamiyat uchun zarar keltirayotganini sezsa, endi qo'lga qalam tutishdan uni hech kim qaytara olmaydi.

U, asarini o'qib, xato yo kamchilik topsangiz, o'shani matbuotda yozib chiqish uchun bu muallifning shon-shuhrati, hatto, erishgan daraja-yu unvonlari hech ham xalaqit qilmasligi kerak, deb hisoblaydi. Yozaveradi. Kimdir buni tushunmaydi. Tushunishni istamaydi ham. Undan uyalmay-netmay: *“Bu bilan unga daraja yoki unvon noo'rin berilgan, demoqchimisiz?”* – deb so'rashadi shundaylar.

Eng muhimi, *odamlar o'qisin*, deb yozadi. Rostini ayting, o'qiydimi-yo'qmi, menga baribir, *chiqsa, bo'ldi*, *“yozdi”ga o'tadi, ro'yxatga kiradi*, deb qalam surayotganlar kammi?

...Kamina bir olim bilan poyezdda tanishib qoldim. Dissertatsiyasi mavzusiga qiziqib, o'zim ishlayotgan jurnalga maqolalar berishini aytdim. Erinmay yelkaga osadigan sumkasini titkilab, bir ro'yxat chiqardi-da, ko'zoynagini qo'yib, nimanidir toza izladi. Keyin yuzsizlarcha:

– *Yo'q, taqdir! Jurnalangiz Oliy Attestatsiya Komissiyasining ro'yxatida yo'q ekan, bu, dissertatsiya yoqlashim uchun inobatga olinmaydi, degani*, – dedi.

Bundaylar xalq o'qishi emas, faqat bir amallab dissertatsiya yoqlab olish uchungina maqola yozadi, xolos. Ular nazdida, ilmiy ijod xalqning ongini emas, muallifning o'zinigina “o'stirish”ga xizmat qilishi – kerakmi, nima balo?!

Biz ta'riflayotgan olim esa, agar timsoliy qilib aytilsa, yozganda: *“Ikki karra ikki – to'rt”*, – deb yozmaydi. Ko'pchilik o'ylab ko'rmagan yoki xayoliga keltirmagan masalalarga tarmashadi, bu boradagi o'z qat'iy xulosasini ilgari suradi. Shuning uchun boshqalarga go'yo u: *“Ikki karra ikki – besh”*, – deyayotgandek tuyuladi. Aynan shuning uchun ham keyingi yillarda chiqargan maqolalariga – raddiya yozilmaganlari raddiya yozilganlaridan ko'ra kamroq. Chunki bu muallif e'lon qilgan materiallar orasida shunchaki, ilhomsiz, *“yozdingmi – yozding”* qabilida bitilganlari yo'q.

Farg'ona vodiysiga o'tiladigan Qamchiq dovonidan hozircha yetti passajirdan ortiq odam tashiydigan transport vositasining yurishiga ruxsat berilmaydi. Publitsist *“Vodiyga avtobus qo'yish vaqti keldi”* (“Hurriyat” gazetasi, 2006-yil, 21-iyul) degan sarlavhali maqola chiqardi. Bunday o'ta jiddiy taklifga munosabat sifatida javob yoziladimi? Yoziladi. Nega avtobus qo'yib bo'lmasligi tushuntiriladimi? Tushuntiriladi.

Yana bir maqolasida (*“Suv”*, “Hurriyat”, 2008-yil, 26-mart) Toshkent shahriga ichimlik suvi ni turib qolgan va qisman aynigan Chorvoq suv omboridan emas, unga quyiladigan daryolarning biridan quvurlarda toza holida olib kelish g'oyasi ko'tariladi. Albatta, matbuotda javob tarzida tushuntirish beriladi.

“Kaminaning nomlari...” (“O'zAS”, 2012-yil, 29-iyun) maqolasida tarjimashunoslik borasidagi ko'p yillik tajribalari asosida o'zbeklardan o'zbek adabiyoti namunalarini chet tillarga tarjima qiladigan mutaxassislar tayyorlash xom xayol ekanini, chet tiliga tarjima qilayotgan mutarjim, avvalo, o'sha tilda ravon va ta'sirchan qalam sura oladigan shoir yo adib darajasidagi so'z san'at-kori bo'lishi lozimligini aytadi. Har qancha qarshi javoblar (“O'zAS”, 2012-yil 6-iyul; 5-oktyabr) chiqqan bo'lmasin, bu haq fikr haqligicha qolaveradi.

“Navoiyning benavo nashri” (“Hurriyat”, 2003-yil, 6-avgust) maqolasida, jumladan, *Alisher Navoiydek buyuk zotning “Mukammal asarlar to'plami” eng go'zal dizayn, matbaachilikning eng so'nggi yutuqlari asosida, eng sifatli qog'ozlarda, hamma jildi bir xil bichim va rang-ro'yda*

chiqarilmaydimi, axir; degandek talab o'rtaga tashlangan edi. Birov u dedi, birov – bu. Har narsani bahona qilganlar ham topildi. Ammo oradan yetti-sakkiz yil o'tib G'afur G'ulom nomidagi matbaa-nashriyot ijodiy uyi ana shu “Mukammal asarlar to'plami”ni 10 jildlik tarzida xuddi o'sha maqolada aytilgan yuksak zamonaviy talablar asosida chop etdi. Taklif aytganni ham, unga hozir bu g'oyani amalga oshirishning iloji yo'qligini tushuntirganni ham ayblab bo'lmaydi. Lekin agar kimdir shunday takliflarni aytib turmasa, hayot qanday qilib oldinga ketadi? Bir paytlar sun'iy qanotlar yasab, havoga parvoz qilmoqchi bo'lgan ixtirochilar ustidan kulgancha kulishgan. Oxiri odam havo kemalari yasab, Oyga chiqdi-ku!

Har qancha ko'p mavzularga daxl qilmasin, har bir olimning o'z ilmiy yo'nalishi bo'ladi. Agar biz ta'riflayotgan mutaxassis ijodiga shu nuqtayi nazardan yondashsak, aytish kerakki, uning tor ilmiy yo'nalishi – yaqin turkiy tillardan tarjima qilish masalalarini o'rganish. Bu yo'nalishda ko'plab ilmiy tadqiqotlari e'lon qilingan. Jumladan, 1991-yili professor G'aybulla Salomov ilmiy rahbarligi va professor Jumaniyoz Sharipov ilmiy maslahatchiligida “*Yaqin turkiy tillardan she'riy tarjimaning o'ziga xos jihatlari (qirg'iz eposi “Manas”ning o'zbek tiliga tarjimasi misolida)*” mavzusida nomzodlik dissertatsiyasi yoqlagan. Bu tadqiqotini 1995-yili “Universitet” nashriyoti “*Turkiy epos va tarjima masalalari*” nomi bilan kitob tarzida chop etgan.

O'zbek xalqi – iste'dodlarga boy xalq. Biroq ba'zilar sohasiga to'liq mos tushmagani uchun o'zini to'liq namoyon eta olmaydi. Bu birodarimizda uncha-muncha olimimizda uchramaydigan filologik zukkolik va jurnalistik kuzatuvchanlik bor.

Ayrim tilchilarga adabiyotdan, ba'zi adabiyotchilarga tildan bahs ochsangiz, ensasi qotadi. Hatto, *bundaylar tom ma'nodagi filolog emas*, deging ham keladi. Chunki til – adabiyotning bosh quroli. So'z san'atining jamiki maqsadi til vositasida ro'yobga chiqadi. Xuddi shunga o'xshash tag'in bir jihat mavjud – tilning bor jozibasi adabiyotda yanada ko'proq namoyon bo'ladi. Aksar tarjimashunoslar kabi, bu olimimiz ham – o'zini tilchi yoki adabiyotchiga ajratmaydigan filologlarimizdan.

Kengroq ma'noda olib qaralsa, muallif qalam surgan yo'nalishlarni jamlaganda, bu ezgu ishlar zahirida o'zbek xalqini yanada ongli, bundan ham savodli, yuksak darajada ma'naviyatli ko'rish, shunga munosib hissa qo'shishdek ezgu va ulkan maqsad yotgani ayonlashadi. Har kim ham o'z oldiga bunday katta maqsad qo'yavermaydi.

Talabaligimiz davrida:

*Nazariya quruqdir, do'stim,
Ammo yashar hayot daraxti, –*

degan gap juda mashhur edi. Buni eslash bemaqsad emas. Modomiki, bir olim tarjima nazariyasi bilan ko'p yillar shug'ullanganidan keyin unda tabiiy ravishda ana shu nazariy bilimlarini amalga tatbiq etib ko'rishga qiziqish uyg'onadi, albatta. Ana shu istak bu ijodkorni V.G.Korolenko, P.A.Falyov, L.N. Tolstoy, A.P.Chexov kabi qalam sohiblari asarlarini tarjima qilib, nashr ettirishga undadi. Eng muhimi, qirg'izlarning yirik “Manas” eposini o'zbekchaga she'riy tarjima qildi.

Har bir qalamkash ijodining ko'zga yalt etib tashlanadigan qandaydir o'ziga xosliklari bo'ladi. Bu ijodkor – ohoriy, jozibador sarlavhalar topishga, ularni material mazmuni bilan chambarchas bog'lashga, shu tariqa o'quvchining diqqatini avval-boshdanoq masalaga jalb qilib olishga juda usta. Agar kimdir o'zbek jurnalistikasida sarlavhalar masalasini tadqiq etmoqchi bo'lsa, unga mana bu misollar tap-tayyor material bo'ladi, albatta: “*Qayta yaratish va aksiltarjimachilik*” (“O'zbekiston adabiyoti va san'ati”, 1989-yil, 21-aprel, G'.Salomov bilan hammualliflikda), “*Boqimonda nashrlar va boqibeg'am noshirlar*” (“Yosh leninchi”, 1989-yil, 21-dekabr), “*Aldoqchi*

so'zlar" bilan bahs" ("Tarjima san'ati" almanaxi, G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1990), "Ikki olam yuki – tarjima..." ("Tarjima muammolari" to'plami, "Fan" nashriyoti, 1991), "Aravani uch yoqqa tortganda..." ("Milliy tiklanish", 1999-yil, 4-may), "Ollohg'a salom beriladimi?" ("Milliy tiklanish", 1999-yil, 31-avgust), "Suqrot qo'lidagi kosa" ("Hurriyat", 1999-yil, 20-oktyabr), "Xurofotning doyasi" ("Hurriyat", 1999-yil, 1-dekabr), "Yoqlashni yoqlab" ("Milliy tiklanish", 2000-yil, 25-yanvar), "Garchi Kalon edi" ("Milliy tiklanish", 2000-yil, 23-may), "G'o'za – qo'chqorning dumba yog'i" ("Mushtum", 2000-yil, 4 – 5-son), "Qaro tunda qichqirgan "xo'rozlar" ("Hurriyat", 2000-yil, 29-noyabr), "Ikki so'zning ishkali" ("Hurriyat", 2000-yil, 20-dekabr), "Payg'omlar – tarixning sarvarag'idir" ("Hurriyat", 2001-yil, 4-yanvar), "Tupik emas, tublik" ("Hurriyat", 2001-yil, 25-aprel), "Bir stansiyaning to'rt tarjimasini" ("Hurriyat", 2003-yil, 22-oktyabr), "Bizda notiqalar – nega kam?" ("Hurriyat", 2004-yil, 14-aprel), "Rabita" emas, "robita" ("Hurriyat", 2006-yil, 15 fevral), "Chini turganida afsona nechun?" ("Hidoyat", 2006-yil, 5-son), "Shamolga sovurilayotgan... shamol" ("Fikrat", 2007-yil, 4-son), "Shevaning shikvasi" ("Fan va turmush", 2010-yil, 4 – 6-son), "Yopig'liq qozon" qanday ochiladi?" ("Yoshlik", 2011-yil, 11-son), "Til ham – bir Vatan" ("Ma'rifat gulshani", 2011-yil, 41-son), "Bilmaganlar ne bilar qadriyatlar qadrini..." ("Ma'rifat gulshani", 2012-yil, 5-son), "Kamina-ning nomlari..." ("O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 2012-yil, 29-iyun) va hokazo. Kiroyi sarlavha bo'lsa, shularday bo'lsin-da! Sarlavhalarining o'zidanoq maqolalarning yarmini o'qiganday bahra topasiz.

Sho'ro davrida hammamiz Taras Bulbani yurt manfaati yo'lida o'z o'g'lini o'ldirishdan ham toymagan vatanparvar qahramon sifatida qabul qilganmiz. Bu muallifning bir maqolasida N.V.Golning mazkur asari batamom yangi ko'zqarash asosida o'rganilgan. To'g'risini aytganda, zamon o'zgardi, sho'rocha talqinlardan butkul qutulish imkoniga ega bo'ldik. Ammo hali adabiyot olamidagi barcha asarlarga yangicha nuqtayi nazardan baho berib ulguranimizcha yo'q. Bu maqola – shu yo'lda tashlangan dadil bir qadam. Boz ustiga, rus adabiyoti namunasining o'zbek olimi tarafidan amalga oshirilgan yangi talqini – u. Tadqiqotchi mazkur asarni qaytadan sinchiklab o'rganib, Taras Bulbada bugungi tushunchada ayonlashib ulgurgan din niqobidagi ekstremizmga moyillik borligini ochadi. Shuning uchun ham sarlavhasi – "Taras Bulba: oshkor va pinhon qi-yofa" ("Tafakkur", 2004-yil, 3-son).

Biz so'z yuritayotgan bu odamga bir xonada o'tirib ishlayotgan bir necha xodimning qo'l telefonida bir xil jiringlaydigan musiqa qo'yilgani aslo yoqmaydi: "Har kimning qo'l telefoniga boshqa-boshqa musiqa qo'yib olishi shunchalar qiyinmi? Bu bir telefon chaqirganda birdaniga bir necha kishi bezovta bo'lishidan ko'ra qulayroq-ku!" Yoki shevasida ham adabiy tilimizdagidek "men" deb talaffuz qilinishiga qaramay, boshqa shevaga – "man"ga o'tib olgan olim, adib, artistlarni jini suymaydi. Paxta yig'im-terimi paytida bir olim milliy an'analarimizga mutlaqo zid ravishda pichog'ini o'ng qo'li tomonga osib olibdi. "O'ng qo'l bilan olish oson bo'lsin uchun hamma pichoqni chap tomoniga taqadi", – desa, u odam ko'nmabdi. Bunday keraksiz qaysarliklar qiladigan odamlarga "taraqqiyotga qarshi kimsalar" deb qaraydi. Haqqi – bor.

Keling, ana endi bu shaxs to'g'risidagi boshqa ayrim ma'lumotlarni ham keltirib o'tay.

U 1976 – 1998-yillar mobaynida Til va adabiyot institutining Tarjima nazariyasi va adabiy aloqalar (keyinchalik Adabiyot nazariyasi va adabiy aloqalar) bo'limida, orada to'rt-besh yil jamoatchilik asosida shu Institutda tayyorlanadigan "O'zbek tili va adabiyoti" jurnali tahririyatida mehnat qildi, 1998 – 2001-yillari Tashqi ishlar vazirligining Tarjima va tahrir bo'limida ishladi, unga diplomatik martaba ham berildi, o'zbek diplomatik nutqi va uslubi rivojiga munosib hissa qo'shdi. 2001 – 2002-yillari hozirgi Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasiga, 2002 – 2011-yillari esa O'zbekiston Respublikasi Kitob palatasiga direktorlik qildi. Bir muddat

O'zbekiston milliy kutubxonasi Qo'lyozmalar, nodir va alohida qimmatga ega nashrlar xizmati rahbari bo'ldi.

U bir o'g'il, uch qizning sevimli otasi, 7 nevaraning bobojonisi. 3 fan nomzodining ilmiy rahbari, 6 nomzodlik dissertatsiyasiga rasmiy taqrizchilik (opponentlik) qilgan. Hozirgacha 200 ga yaqin nomdagi ilmiy, ilmiy-ommabop, publisistik asarlari va tarjimalari bosilgan. Tarjimashunoslik, adabiy aloqalar, kitob targ'iboti yuzasidan ko'plab xorijiy ilmiy anjumanlarda ishtirok etib, ma'ruza qilgan.

Yaxshi ot keyin chopadi, degan maqol – bor. Abdulhakim Shar'iy Juzjoniy domla Afg'onistondan yurtimizga kelib, 67 yoshlarida nomzodlik va 71 ga chiqqanlarida esa doktorlik dissertatsiyasini yoqladilar. Qisqa fursatlarda taniqli o'zbek olimlaridan biriga aylandilar. Yoki hazrat Abdurahmon Jomiy bilan Alisher Navoiy deyarli bir paytda "Xamsa"larga javob bitishgan. Ammo bu paytda Navoiy 42 – 44 yoshda bo'lsa, ustozidan 27 yosh katta, ya'ni 70 yoshlarda edi. Muslihiddin Sa'diy Sheroziyning 50 – 60 yoshlari orasida bitgan "Guliston"i-yu "Bo'ston"i uni toabad olamga mashhur ayladi.

Chindan ham, 60 bilan 70 ning orasi bu qalamkash uchun juda sermahsul davr bo'ldi. Uning ketma-ket "*Ona yurtim – Qirg'iziston, O'sh...*" (Bishkek: Ulloo toolor, 2019), "*So'z qismati. Etnografik etyudlar*" (Toshkent: Sharq, 2020), "*Bilmaganlarimiz to'g'risida bilganlarimiz. Falsafiy esse*" (Toshkent: Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 2021; 2023 yili "Tamaddun" nashriyoti uning to'ldirilgan, qayta ishlangan nashrini chiqardi), "*Tarjima va til*" maqolalar to'plami (Toshkent: Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, 2023) kitoblari bosildi.

Shanxay Hamkorlik Tashkilotiga a'zo davlatlar xalqlarining ma'naviy merosini targ'ib qilish borasida ham ezgu ishlarni amalga oshirdi. "*Sakkiz elning sakkiz ertagi*" (Toshkent: Akademnashr, 2020), "*Sakkiz elning son-sanoqsiz o'giti*" (Toshkent: Akademnashr, 2020), "*Sakkiz elning sakkiz ulug' siymosi*" (Toshkent: Akademnashr, 2021) kitoblarning loyiha rahbari va to'plovchisi bo'ldi.

"*Turkiy adabiyot durdonalari*" 100 jildligining 82-, 83-, 84-, 87-, 88-, 89-, 90-jildlarini (2022), G'aybulloh as-Salom "*Tanlangan asarlar*"ini (Toshkent: Adabiyot, 2023)nashrga tayyorladi, shuningdek, Chingiz Aytmatov "*Asarlar*"i 10 jildligini to'plab, nashrga tayyorladi (2023).

Ko'plab nashrlarga mas'ul muharrirlik qildi. Xususan, uzoq yillardan buyon to'xtab qolgan "*Tarjima san'ati*" almanaxining 7-jildi (Toshkent: Muharrir, 2023) uning tashabbusi chop etildi va unga o'zi mas'ul muharrirlik qildi.

Tarjimashunoslik – boshqa narsa, tarjimonlik – boshqa. Ammo bu olim nazariy bilimlarini amaliyotda sinab ko'rgisi keldi. "*Manas*" qirg'iz xalq qahramonlik eposini tarjima qildi (Toshkent: Sharq, 2017). Bu tarjima Qirg'izistonda ham bosildi (Bishkek: Ulloo toolor, 2019). P.A.Fal'yovning "*Turkiy xalqlarning so'z san'ati va lahjalari*" asarini o'zbekchalashtirdi (Toshkent: Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 2017). Uning sharofati bilan "*To'qtag'ul qo'shiqlari*" o'zbek tilida jarangladi (Toshkent: Sharq, 2020).

Yetmish yosh – olim uchun eng yetuk bir palla. Chunki endi "*yoshman*" degan bahonaga ham, "*qaridim*" deb ro'kach qilishga ham hech iloj – yo'q. Bu yog'iga xalq manfaati yo'lida butun tajribang, mahorating, salohiyatingni ishga solib mehnat qilish kerak. Boshqa yo'l – yo'q, bo'lishi ham mumkin emas. Faqat endi bir muhim masala bor: bundan buyon umrni ikkinchi darajali vazifalarni uddalashga sarflashdan mutlaq tiyilib, birinchi darajali vazifalarni bajarishga bag'ishlash kerak, vassalom. Chunki zamon, har qancha evrilmasin, olim va publisistga ehtiyoj sezaveradi.

Aslida, olim bilan publisistning keskin farqi bo'ladi. Kamina akademik Alibek Rustamovni olim deb bilaman. U kishida publisistika da'vosi yo'q edi. Ahmadjon Meliboyevni esa publisist

deb bilaman. U kishida olimlik da'vosi yo'q. Ammo olimlik bilan publisistlik bir ijodkorda mujas-samlashsa-chi? Unda ayni muddao bo'lur edi.

Odatda, avval material yozilib, keyin unga munosib sarlavha qo'yiladi. Bu gal, negadir, bu zahmatkash qalamkash haqida so'z boshlashdan oldinroq *"kuyunchaklik"* degan so'z xayolga ke-lib, darhol sarlavha qilib qo'yildi. Bu kishida kuyunchaklik bor, lekin kuyunchoqlik yo'q. *"Kuyun-choqlik"* so'zi *"hasad"* ma'nosini anglatadi-da.

Shuncha gapdan keyin: *"Xo'sh, bu kuyunchak olim va publisist – kim?"* – deb so'ramaysiz ham.

Bu – Siz ham yaxshi taniydigan O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan madaniyat xodimi Zuhridin Isomiddinov.

"Halol yashash har kimning keti emas", – der edilar ustoz G'aybulla Salomov. Rost gap. Zuhridin Isomiddinov yashash, bola-chaqa boqishning ziyoliga yarashmaydigan ko'chalariga kirmagan.

Shu kuyunchak olim va publisistimizning umrlariga umr qo'shilgan bo'lsin, xalqimiz uchun ma'naviy-ma'rifiy mavzularda ko'p-ko'p ilmiy va publisistik asarlar yarataversinlar.

